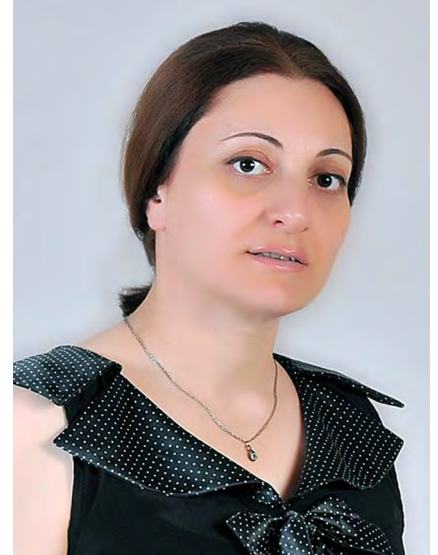

ვის გამოაქვს საარჩევნო პერიოდი? 13 მსაჯულის საქმე

ნება მომეცით სტატია დავიწყო საბჭოეთის მრისხანე დიქტატორის იოსებ სტალინის (1879-1953) სიტყვებით: “ხალხი, რომელიც ყუთში ყრის საარჩევნო ბიულეტენებს ვერაფერს ვერ წყვეტს, ყველაფერს ის წყვეტს, ვინც ამ ბიულეტენებს ითვლის”. საინტერესოა, რა ცვლის დემოკრატია? ინგლისელი ფილოსოფოსის ბერტრან რასელის (1872-1970) სიტყვებით: “დემოკრატიის დროს ბრიყვებს აქვთ არჩევნებში მონაწილეობის უფლება, ხოლო დიქტატურის დროს - მართვის უფლება”. ამ ლოგიკით თუ ვიმსჯელებთ სტალინი ბრიყვია, მაშინ ვინ არიან დემოკრატიის დიდი მამები ან როდის აქვს სინამდვილეში ხალხს მართვის უფლება?

ნონა ბარდაველიძე,
ანალიტიკოსი

დემოკრატია კლასიკური განმარტებით, ხალხის მმართველობას ნიშნავს, ხოლო მართვა სხვა არაფერია, თუ არა გადაწყვეტილებების მიღებისა და იმპლიმენტაციის პროცესი. ამასთან, მმართველობის სხვადასხვა კონტექსტიდან გამომდინარე, ეს არის: საერთაშორისო, ეროვნული თუ ადგილობრივი. სახელმწიფოს მმართველობა მოითხოვს ბევრი ფორმალური (მთავრობა, სამხედრო, „სამოქალაქო საზოგადოება“) და არაფორმალური („კულტურული კაბინეტები“, არაფორმალური მჩველები, მაფია) მოთამაშეების ჩართულობას, მათ შორის, მმართველობითი სისტემის ისეთი უმნიშვნელოვანესი სუბიექტის მონაწილეობას, როგორიცაა: საარჩევნო ადმინისტრაცია, მაშინ, სად იკვეთება ხალხის როლი? თუ დემოკრატია განმარტავს: ძალაუფლება ეკუთვნის ხალხს, უშუალოდ მათი მონაწილეობით იმართება ქვეყანის სოციალურ-პოლიტიკური პროცესები და მეტიც, თითოეული მოქალაქე ამ პროცესებში ჩართულია თანაბარი მონაწილეობის უფლებით, ამის დასტური რა არის? ცხადია, არაფერი, — სახელმწიფოს მექანიზმი საფუძველშივე გამორიცხავს ხალხის აბსოლუტურ ძალაუფლებას. გასაგებია, რომ დემოკრატია, გახლავთ წარმომადგენლობითი სახის, სახელმწიფოებრივი გადაწყვეტილებები მიიღება საჯარო მმართველობის წარმომადგენლობით ორგანოებსა და საჯარო თანამდებობებზე არჩეული პირების მიერ, მაგრამ აქაც ხალხის ირიბ მმართველობაზეა აქცენტები.

ხელისუფლების გადაწყვეტილებები აღქმულია, როგორც ხალხთან მიღწეული შეთანხმების შედეგი, თუმცა წარმომადგენლის ძალაუფლება შეუზღუდავია, ხელშეუხებლობა კანონით — გარანტირებული. ხალხს არა აქვს ბერკეტები გააკონტროლოს ხელისუფლება, არ შეუძლია ვეტო დაადოს კანონპროექტებს, გამოიწვიოს დეპუტატები. ფაქტობრივად, ხალხის კანონიერი წარმომადგენელი, წარმომადგენლობის უფლებებით არ არის შეზღუდული, მისი პასუხისმგებლობის ვექტორი განუსაზღვრელია. ხოლო ხალხის მმართველობა, როგორც დემოკრატიის მითი, საზოგადოების ცნობიერებიდან იოლად იშლება. მაგრამ თუ ხალხის მართველობა ნიშნავს არჩევანის უფლებას, მაშინ არჩევნების სამართლიანობისა და თავისუფლების გარანტი რა არის? ჩვენი რეალობაში, სწორედ, სამართლიანი და თავისუფალი საარჩევნო გარემოა უცხო. რაღაც, ერთიოდენი წინ, 2012 წლის საპარლამენტო არჩევნებმა ქვეყნის პოლიტიკური რეალობა შეცვალა, შეარყია ხალხის სკეპტიციზმი. საზოგადოებამ პირველად აღიარა, საარჩევნო ხმის უფლების მნიშვნელობა, მაგრამ რა მოხდა სინამდვილეში? მართლა წარმატებით ჩააბარა ქვეყანამ დემოკრატიულობის ტესტი, თუ ისევ ახალ რეალობაში შევაბიჯეთ ფეხი? ხშირად, იმდენად დიდია სურვილი, ვირწმუნოთ ხალხის ძალაუფლების იდეა. ზედმეტი სიმკაცრით ვუყურებთ ეჭვებს. არადა, სწორედ, აზრთა ჭიდილში იბადება ჭეშმარიტება. მთავარია სწორი ანალიზი

და იმის შეფასება, თუ როგორ პოლიტიკურ ველში არსებობდა საქართველო. ვინ იყო მისი მესაჭე, პოლიტიკური ძალა და ხალხის „კუმირი“, მიხეილ სააკაშვილი, როდის დასრულებდა საპრეზიდენტო მმართველობის ბოლო ვადას. როგორც ავტორიტარულ სახელმწიფოებში სჩვევიათ, პრეზიდენტების წასვლის შემთხვევაში მიდის გუნდიც, აქაც ყველაფერი წესების დაცვით მოხდა, ოღონდ ერთი წლით ადრე გაასწრო გუნდმა.

დასავლური ღირებულებების თანახმად, არჩევნებში დამარცხებული პარტია არ ნადგურდება, სწორედ, „ქართული ოცნების“ რესპუბლიკური ფრთა უნდა იყოს „ნაციონალების“ ის საგარანტიო ძალა, ვინაც მათი მოძრაობის“ გადარჩენის მისია იკისრა. ამ პოლიტიკური ჭრილიდანაც თუ ამოვალთ, გადანყვეტილებების მიღების პროცესში ხალხის მონაწილეობის ალბათობა ცოტათი სათუთაა.

ზემოთ ვახსენეთ სახელმწიფო მმართველობითი სისტემის ერთ-ერთი აქტორი — საარჩევნო ადმინისტრაცია, რომელმაც საარჩევნო გარემოსა და საარჩევნო ადმინისტრაციის მუშაობის გასაუმჯობესებლად შეიმუშავა 2012/2015 წლების სტრატეგიულ გეგმა. ამ გეგმის თანახმად, საარჩევნო ადმინისტრაცია ვალდებულია იმოქმედოს დამოუკიდებლობის, გამჭვირვალობის, მიუკერძოებლობისა და კანონის უზენაესობის პრინციპების დაცვით, ამასთან, მოეთხოვება იყოს პოლიტიკური გავლენებისგან თავისუფალი და დამოუკიდებელი საარჩევნო არბიტრი. პრინციპში, ამ გეგმის მიზნები ზუსტად შეესაბამება საარჩევნო კოდექსით დადგენილ ნორმებს, მაგრამ მისი პრაქტიკაში გატარების მექანიზმი ძალიან სუსტია და აღნიშნული პრინციპების დაცვას ვერ ემსახურება. პრობლემები მდგომარეობს, უმთავრესად, კოდექსში. თუ ერთგან, საარჩევნო ადმინისტრაცია, თავისი სტატუსიდან გამომდინარე წარმოადგენს სხვა სახელმწიფო ორგანოებისგან დამოუკიდებელ ადმინისტრაციულ ორგანოს და მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში ინარჩუნებს ამ დამოუკიდებლობას (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: მე-7 მუხლის, 1-ლი პუნქტი), სხვა მუხლების თანახმად, საარჩევნო ადმინისტრაციაში დასაქმებული კომისიის წევრებიც არ არიან მისი დამნიშვნელი/ამრჩევი სუბიექტის წარმომადგენლები და თავის საქმიანობაშიც დამოუკიდებელი არიან (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: მე-8 მუხლის, 21-ე პუნქტი), თუმცა კოდექსის ცალკეული ნაწილების მიხედვით, სადაც კომისიების დაკომპლექტების წესია განმარტებული, საარჩევნო ადმინისტრაციისა და საკუთრივ, მისი წევრის დამოუკიდებლობის სტატუსი ცოტათი საეჭვო ხდება. ცეცხლის დაკომპლექტების წესების თანახმად, კომისიის წევრობის ხუთ კანდიდატს საქართველოს პრეზიდენტის წარდგინებით ირჩევს საქართველოს პარლამენტი (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: მე-10 მუხლის, 1-ლი პუნქტი),

ხოლო ცეცხოს თავმჯდომარეს — საქართველოს პრეზიდენტის წარდგინებით, ცეცხოში პარტიების მიერ დანიშნული წევრები ან საქართველოს პარლამენტი (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: მე-10 მუხლის, მე-2 პუნქტი). ამის შემდეგ, საქართველოს პარლამენტის მიერ არჩეული კომისიის წევრები, ირჩევენ ქვემდგომი საარჩევნო კომისიების შემადგენლობებს, როლებიც ანგარიშვალდებულების მიხედვით ექვემდებარებიან ცეცხოს, ხოლო ეს უკანასკნელი პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებული ორგანო. პრაქტიკულად, ამ სქემიდან ირკვევა, რომ პარლამენტის სრული კონტროლი მყარდება ყველა დონის საარჩევნო ადმინისტრაციაზე. ხოლო, ამის შემდეგ, კანონით განსაზღვრულ დამოუკიდებლობაზე მსჯელობა და იმის აღნიშვნა, რომ კომისიის წევრზე ზეგავლენა და საქმიანობაში ჩარევა ითვალისწინებს სასჯელს, არადაამაჯერებლად ჟღერს.

იგივე შეიძლება ითქვას პარტიების მისამართითაც, რადგან კანონი განმარტავს: კომისიის წევრი, მისი დანიშვნის დღიდან აღარ შეიძლება იყოს დამნიშვნელი სუბიექტის წარმომადგენელი და მართებს, მხოლოდ საქართველოს კონსტიტუციის, კანონისა და შესაბამისი კანონქვემდებარე აქტების მორჩილება (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: მე-8 მუხლი, 21-ე პუნქტი), ცხადია, ასეთი ლოგიკა რწმენას მოკლებულია. ხოლო, კითხვის პასუხად: პარტიებს რამდენად შეუძლიათ ზემოქმედება მოახდინონ საკუთარ წარმომადგენლებზე ან ჩაერიონ მათ საქმიანობაში, ისევ კოდექსით დადგენილი ნორმებს უნდა მივმართოთ.

კანონის შესაბამისად, პარტიების მიერ დანიშნული კომისიის წევრების გამოწვევა დასაშვებია გარკვეული პირობებით (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: 29-ე მუხლი, მე-9 პუნქტი) და თანაც ნებისმიერი მოტივითაც შეიძლება იყო განპირობებული, რადგან ამ საკითხზე კანონი დუმს, ხოლო პარტიული გადანყვეტილებები ხშირ შემთხვევაში დაუსაბუთებელია.

არ არის გამორიცხული, კომისიის წევრების გათავისუფლების მიზეზი, პარტიული მუშაკების კერძო ინტერესები იყოს. რაც შეეხება, საარჩევნო ადმინისტრაციის მიერ კონკურსის წესით არჩეული კომისიის წევრების უფლებამოსილების ვადამდე შეწყვეტა, აქაც კომისიის წევრების დამოუკიდებლობის ხარისხია განმსაზღვრელი.

კანონის განმარტებით, ცეცხოს წევრების უფლებამოსილება საქართველოს პარლამენტის დადგენილებით წყდება, ხოლო დანარჩენებისთვის უფლებამოსილების ვადამდე შეწყვეტის საფუძველია ზემდგომი საარჩევნო კომისიის განკარგულება (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: 29-ე მუხლი, 1-ლი და მე-9 პუნქტები).

ამდენად, კანონით განსაზღვრული შემთხვევების, ან ეთიკის კოდექსით დადგენილი მოთხოვნების

შეუსრულებლობა შეიძლება იყოს კომისიის წევრის სტატუსის შეწყვეტის საფუძველი, თუმცა დარღვევების პროვოცირების საჭირო მეთოდებიც ამიტომ არსებობს.

როგორც ვნახეთ, საარჩევნო კანონმდებლობა საოცრად წინააღმდეგობრივი ხასიათის დოკუმენტია. თუ იგი ერთგან, კომისიის წევრს თავისუფალ და დამოუკიდებელ პერსონად აცხადებს, სხვა მუხლების მიხედვით ამის შთაბეჭდილება ქრება. ასეთ შემთხვევებში საკითხავია, რამდენად დამოუკიდებელი არიან ისინი რეალობაში? ფაქტიურად, კომისიის წევრებს ვიცით, რომ ემინოდან, შიში ჰქონდათ როგორც, საარჩევნო ადმინისტრაციისა და პარტიული ორგანიზაციებისადმი, ისე ერთმანეთის მიმართაც. უმეტეს შემთხვევაში, მათი შიშები ეფუძნება ასეთ ეჭვებს: ვაი, თუ გაიწვიონ ან შეუწყვიტონ უფლებამოსილება. აქედან გამომდინარე, დასკვნა, რამდენად შეიძლება იყოს შეშინებული კომისიის წევრების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებები ობიექტური?

2013 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებზე, კომისიის წევრებზე ზენოლის ფაქტი დაფიქსირდა არა მარტივად, საარჩევნო ადმინისტრაციისა და პარტიული ორგანიზაციების მხრიდან, დაზვერვის სამსახურიდანაც. ეს უკანასკნელი განსაკუთრებული შემთხვევაა და შეიძლება ითქვას, პირდაპირ ნადირობდა კომისიის წევრებზე, მაგრამ ისეთ მარტივ სქემას ეფუძნებოდა მათი ქმედებები, მარტივად „იშიფრობდნენ“ და მხოლოდ იმიტომ, რომ ყველა სპეცაგენტი, ერთი შემუშავებული გეგმის მიხედვით მოქმედებდა. შესაბამისად, ის კომისიის წევრები, ვინც დაზვერვის ინტერესში აღმოჩნდა, მსგავსი ისტორიებში გაეხვა ყველა. უნდა აღინიშნოს, რომ დაზვერვის მისია არა მხოლოდ, შორიდან თვალათვალით შემოიფარებოდა, უშუალოდ კონტაქტზე გასვლითაც იყო გამოხატული. ამ კუთხით, ყველაზე მეტი ინტერესი დაფიქსირდა, კონკურსის წესით არჩეული კომისიის დამოუკიდებელი წევრების მიმართ. თუმცა, პარტიებიდან დანიშნულების მისამართითაც არანაკლებ აქტიურად ხორციელდებოდა თვალათვალით და დაზვერვის კამპანია. შედეგად, ზოგიერთი კომისიის წევრის უფლებამოსილება შეწყდა, ხოლო გათავისუფლებულთა უმეტესობიდან პარტიებიდან დანიშნულები იყო წარმოდგენილი. ერთეულებმა, მხოლოდ იმიტომ შეინარჩუნეს წევრობის სტატუსი, რომ სხვებზე მეტი სიფრთხილე და გონიერება ეყოთ. ასე თუ ისე, 2013 წლის საპრეზიდენტო არჩევნებმა საარჩევნო ადმინისტრაციის მოხელეებზე განსაკუთრებული ზეწოლით დაგვამახსოვრა თავი. ზენოლა იყო კენჭისყრის დღესაც, მაგრამ ამ შემთხვევაში, არ გადავაჭარბებ თუ ვტყვი, მზვერავებს დამკვირვებლები ჩაენაცვლენ. სადამკვირვებლო ორგანიზაციებს უბნებზე გამოგზავნილნი ჰყავდათ, იმდენად არაკომპეტენტური და მოუმზადებელი კადრები, ძნელი სათქმელია დარღვევის არსში ვინმე

ერკვეოდა. მათი უმეტესობა, არა თუ სერიოზული დარღვევების აღმოჩენისა და საჩივრების დაწერის უნარით გამოირჩეოდა, ტექნიკური დარღვევების დაფიქსირებაც არ შეეძლოთ. არ ვიცი, ეს რა სადამკვირვებლო პოლიტიკა გატარდა, მაგრამ ამის შემდეგ მასობრივი საინფორმაციო საშუალებებით იმის მტკიცება, რომ დარღვევები არ ყოფილა და გაყალბება მით უმეტეს, ძალიან საეჭვოდ ჟღერს. მეტიც, დამკვირვებლები არა თუ შეუზღუდავად ერეოდნენ კომისიის წევრების საქმიანობაში (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: 41-ე მუხლი, 2-ე პუნქტი, ქვეპუნქტები „ბ“ და „ვ“) და სერიოზული ხელისშემშლელი ბარიერები შექმნეს, ფაქტობრივად, გამოიწვიეს ტექნიკური დარღვევების უმეტესობა. ბოლოს ისე გაკადნიერდნენ, საკუთარი ხელებით გადაწყვიტეს ბიულეტენების გადათვლა (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: 92-ე მუხლი). ამ ფაქტებს, ცხადია, ჰყავდა ბევრი თვითმხილველი. ამის შემდეგ თავისუფალ და სამართლიან არჩევნებზე ხმამაღლა საუბარი, საკითხავია, უხერხულობას ხომ არ იწვევს? მეტიც, ზოგიერთ დამკვირვებლის სტატუსით მოქმედი პირის მიღმა, აშკარად, პარტიული წარმომადგენლების ნატურა ან დაზვერვის აგენტი იცქირებოდა (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: 39-ე მუხლი, 4-ე პუნქტი, ქვეპუნქტები „ვ“ და „თ“).

კიდევ ერთხელ ვაზუსტებ, რომ კომისიის წევრები მთელი წინასაარჩევნო კამპანიის განმავლობაში როგორი ზეწოლისა და ზემოქმედების ობიექტები იყვნენ. განსაკუთრებით, ისინი, ვისი პოლიტიკური მრწამსი და შეხედულებები მიუღებელი ან უცნობი იყო პოლიტიკოსებისთვის. კომისიის წევრები არცთუ იშვიათად, პირადი შურისძიების მსხვერპლიც იყვნენ.

გარდა იმისა, რომ კომისიის წევრების დამოუკიდებლობის მასშტაბები შეზღუდული იყო, ისინი სხვა მრავალი პრობლემის წინაშეც იდგნენ. არა თუ დამკვირვებებს, არც კომისიის წევრებს ჰქონდათ სათანადო კომპეტენცია, სამუხაროდ, არც გამოცდილება ჰყოფნიდათ, არადა ზოგიერთი მათგანი ყველა დროის საარჩევნო კომისიაშია ნამუშევარი.

ამ საკითხთან კავშირშია სერთიფიცირების თემაც. სერთიფიცირების დებულების თანახმად, სერთიფიცირების მიზანია მოქალაქის საარჩევნო კანონმდებლობის ცოდნისა და ზოგადი უნარების დადგენა, შემდგომში საარჩევნო ადმინისტრაციის მაღალკვალიფიციური მოხელის შერჩევის მიზნით (საარჩევნო ადმინისტრაციის მოხელის სერთიფიცირების დებულება: მე-2 მუხლი), მაგრამ საუბნო საარჩევნო კომისიებში ახლად სერთიფიცირებული, გამოუცდელი კადრების აყვანა მარტივი არ არის. მოტივიც გასაგებია, გამოცდილებაზე მოდის დიდი ინტერესი. თუმცა პრაქტიკა აჩვენებს, რომ კანონმდებლობის ცოდნა, უფრო სასარგებლოა, ვიდრე გამოცდილება. საუბნო კომისიებში სერთიფიკა-

ტები არავის სჭირდება. იგი უფრო მაღალი დონის საარჩევნო კომისიებში ანგარიშგასაწვევ საბუთი, თუმცა სანამ იგი ზემდგომ საარჩევნო კომისიებამდე მიაღწევდეს, მისი მოქმედების ვადა შეიძლება ამოიწუროს კიდევ. საარჩევნო ადმინისტრაციის მოხელის სერტიფიცირების დებულების თანახმად, სერტიფიკატებს ხუთი წლის ვადით გასცემენ და ამ ხუთი წლის განმავლობაში უნდა მოხდეს, სწორედ, მისი რეალიზაცია. სხვა შემთხვევაში სერტიფიკატს ხომ, თავისთავად ძალა ეკარგება. კომისიებშიც მუდმივად იარსებებს დაბალი კვალიფიკაციის პრობლემა. იმისათვის, რომ ქვეყანაში გატარდეს სწორი საარჩევნო პოლიტიკა და ეფექტიანად განხორციელდეს 2012/2015 წლებისთვის შემუშავებული სტრატეგიული გეგმემა, ორგანიზაციული სტრუქტურის სტრუქტურის პროცესში აუცილებელია ძველი ადმინისტრაციული რესურსების ახლით ჩანაცვლება. საარჩევნო ადმინისტრაციებში უნდა მოვიდეს მხოლოდ კომპეტენტური და ცოდნაზე ორიენტირებული ადამიანები, ვისი კვალიფიკაცია და უნარი ზედმინევით შეესაბამება დაკავებულ თანამდებობებს. ადმინისტრაციული რესურსების შერჩევა, როგორც ეს წინა პოლიტიკური რეჟიმების პროცესში ხდებოდა, საჭიროა განხორციელდეს არა ტენდენციური და უსამართლო კონკურენციის პირობებში, არამედ პოლიტიკური პრივილეგიებისგან თავისუფალ გარემოში. სამწუხაროდ, ამის პრაქტიკაც წინა ხელისუფლების მანკიერი საკადრო პოლიტიკის შედეგია. ჩვენს გარშემო, ალბათ, ბევრი მოიძებნება ისეთი ადამიანები, განსაკუთრებით, „ნაციონალური მოძრაობის“ პარტიული აქტივისტებიდან, ვისაც სასერტიფიკაციო გამოცდა არა აქვს ჩაბარებული, თუმცა სერტიფიკატებს ფლობენ. ამიტომ საარჩევნო ადმინისტრაციებში მცოდნე, კეთილსინდისიერი და გამოცდაგავლილი კომისიის წევრების მოზიდვის საჭიროება კიდევ ერთხელ დაგვანახა 2013 საპრეზიდენტო არჩევნებმა.

საარჩევნო კომისიებში გამოვლენილი დარღვევების უმეტესობა გამოწვეული იყო არა უფრო მიზანმიმართული „დივერსიული“ ქმედებებით, არამედ უცოდინრობის გამო. მაგალითად კომისიის წევრების უმეტესობამ არ იცოდა, რომ საარჩევნო აგიტაციაში მონაწილეობის უფლება არ ჰქონდათ (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: 45-ე მუხლი, მე-4 პუნქტი), მით უმეტეს, კენჭისყრის დღეს კენჭისყრის შენობაში (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: 45-ე მუხლი, მე-9 პუნქტი). ხოლო, საარჩევნო კანონმდებლობის დარღვევით წინასაარჩევნო აგიტაციაში მონაწილეობა დასჯადი ქმედება იყო (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: 79-ე მუხლი) ამიტომ, თითქმის ყველა საარჩევნო კომისია აგიტაცია-პროპაგანდის ბუდეს წარმოადგენდა. ხოლო თუ ვინმემ პასიური პოზიცია დაიჭირა და საჯარო განაცხადი არ გააკეთა, ვის

უჭერდა მხარს, საბოლოო ჯამში სწორედ, ის აღმოჩნდა დაზარალებული და პროფესიული ეთიკის ნორმების უხეში დარღვევით განხორციელდა მისი ნეიტრალიზაცია. იყო ისეთი შემთხვევებიც, როცა კენჭისყრის შენობაში, კერძოდ კომისიის სამუშაო ოთახში, კომისიის წევრებთან ერთად პარალელურად მიმდინარეობდა პარტიული წარმომადგენლების სამუშაო პროცესი, ეს ფაქტი რა თქმა უნდა ატარებს წინასაარჩევნო კამპანიის ნიშნებს (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: მე-2 მუხლი, პუნქტი 3'), გარდა იმისა, რომ ხელს უშლიდა და აფერხებდა კომისიის მუშაობას, ხოლო აკრძალულ დაწესებულებაში საარჩევნო კამპანიის ჩატარებაზე ნებართვის გამცემ პირმა არ იცოდა, რომ გასაჩივრების შემთხვევაში შეიძლებოდა მისი დაჯარიმება (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი: 81-ე მუხლი) პრინციპში იმდენად მწირი იყო საარჩევნო კანონმდებლობისადმი მათი ცოდნა, არა თუ გაყალბების მანიპულაციების განახორციელებას შეძლებდნენ, სათანადო დირექტივების გარეშეც, ვერც ასეთი პროცესის არსებობას შეუშლიდნენ ხელს. მეტიც, ხმის დათვლის პროცედურების დასრულების შემდეგ, ნაციონალების კანდიდატის მეორე ადგილზე გასვლის არავინ ელოდა. მაგრამ მრავალგზის ნაცად და დაკვირვებულ კომისიის წევრებს, მაინც შეეძლო რაციონალური ახსნის მოძებნა. გავიხსენოთ, რა მოხდა კენჭისყრის მიწურულს: შენობის კარებს როგორ მოაწყდა ამომრჩეველთა გარკვეული ნაკადი, რომელთა შორის უმეტესობა ჯანმრთელობაშერყეული ან შეზღუდული შესაძლებლობების ადამიანებიც იყვნენ. შეიძლება ითქვას, დღის ბოლოსათვის ამ ტიპის ამომრჩეველთა აქტიურობის ასეთი პრეცედენტი ნამდვილად არ გახლავთ ჩვეულებრივი მოვლენა. შედეგებიდან გამომდინარე, „ნაციონალების“ მხრიდან ამომრჩეველთა მოსყიდვის ფაქტის შესახებ არსებობის უფლება აქვს ეჭვებს. ამას ამძაფრებს საზოგადოებისთვის თავსმოხვეული განცხადებებიც, „ნაციონალების“ ვითომდა ძალზედ მოტივირებული და კარგად მობილიზებული ამომრჩეველების შესახებ. ასეთ შემთხვევაში, უმჯობესია ვიკითხოთ, რამ განაპირობა დავრდომილთა მოტივაცია, როცა ჯანმრთელი და საღსალამათი „ოცნების“ მხარდამჭერები არ გამოცხადდნენ ხმის მისაცემად. სხვათაშორის ეს არჩევნები, არჩევნების ისტორიაში პირველად გამოცხადდა, როგორც ყველაზე სამართლიანი და დემოკრატიული პროცესი. თუმცა, რა გვაძლევს, ასეთი შეფასების საფუძველს, კომისიის წევრებზე ტოტალუტი ძალადობისა და ადამიანებით შესაძლო მანიპულაციების ფონზე? მახსენდება გასული საუკუნის ცნობილი ებრაელი პოლიტიკოსის ბ. დიზრაელის სიტყვები: „სამყაროს მართავენ არა ისინი, ვინც თამაშობენ სცენაზე, არამედ ისინი, ვინც იმყოფებიან კულისებს მიღმა“.